

Артем Ігорович АЛЕКСЕЄНКО

Аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, пр. Науки, 72, Дніпро, 49000, Україна

E-mail: artyom.alexeeenko@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2860-3267>

Artem ALEKSEENKO

PhD student of the Department of Political Science, Sociology and Public Administration, Oles Honchar Dnipro National University, Nauka Ave., 72, Dnipro, 49000, Ukraine

УДК 323.42

ФОРМА ПРАВЛІННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ НА ТЛІ КРИЗОВОГО ПОЛІТИКО-ІНСТИТУЦІЙНОЇ ДИЗАЙНУ

Received 15 June 2024; revised 3 July 2024; accepted 9 July 2024

DOI: [10.15421/352421](https://doi.org/10.15421/352421)

Анотація

Стаття присвячена вивченню особливостей форми правління як сформованого в межах конституційного права структурного базису реалізації владних повноважень за умови представництва основних соціально-економічних груп суспільства. Мета дослідження – встановлення особливостей форми державного правління як чиннику формування демократичної інституційного дизайну. Схарактеризовано риси форми правління як чиннику інституалізації відносин між уповноваженими центрами влади. Було підкреслено, що модернізація форми правління в політичному порядку денному може свідчити про відсутність глибинного консенсусу щодо розвитку політичної системи. Проаналізовано значущість змін для інституційного дизайну в межах еволюції форми державного правління, яка залежить від рівня задоволеності вимог та потреб ключових політичних гравців. Розкрито значення політичного досвіду України, який протягом останніх десятиліть засвідчив, що політична доцільність є більш значущим принципом, ніж міркування збереження конституційної стабільності. З'ясовано, що існування чинної форми державного правління в Україні є результатом еволюції певних інституцій, перш за все, інституту президентства. У контексті досвіду країн Центральної та Східної Європи набуває значення оцінка кризових явищ 2008 та 2010 року, зокрема тиск вимог соціально-економічного балансування, який спричинив «внутрішнє національне прочитання» функціонування форми правління. Розкрито, що використання чинного потенціалу форму правління для забезпечення переваг у політичній конкуренції призвело до авторитаризації інституту прем'єр-міністра в сучасній Угорщині. Доведено, що фіксація міжнародною спільнотою погіршення стану захисту прав людини стало наочним свідченням впливу форми правління на міжінституційні взаємодії, зокрема, в посиленні тиску публічної влади на громадянське суспільство. Встановлено, що протиріччя між високими стандартами та вимогами суспільства споживання спричинили підтримку правоконсервативних популістських політичних сил. З'ясовано, що ситуація в сучасній Словаччині свідчить про те, що парламентська республіка як форма правління також забезпечила перехід до демократії і дотримання демократичних процедур. Встановлено, що тенденції «ненормативного» використання владного потенціалу форми державного правління можуть свідчити й про пошук національної моделі балансу між гілками влади та ключовими посадовими особами. Зроблено висновок, що високий рівень саморегуляції в політичній системі відповідає стану високого рівня громадянської політичної активності, відповідальності та консенсусу політичних еліт, професійності політичного класу в цілому.

Ключові слова: форма державного правління, парламентська республіка, парламентаризм, президенціалізм, консенсус, трансформація, політичний плюралізм, спроможна демократія.

THE FORM OF GOVERNMENT OF A DEMOCRATIC STATE ON THE BACKGROUND OF CRISIS POLITICAL AND INSTITUTIONAL DESIGN

Abstract

The article is devoted to the study of the peculiarities of the form of government as a structural basis for

the exercise of power, formed within the framework of constitutional law, under the condition of representation of the main socio-economic groups of society. The purpose of the study is to establish the peculiarities of the form of state government as a factor in the formation of democratic institutional design. Features of the form of government as a factor of institutionalization of relations between authorized centers of power are characterized. It was emphasized that the modernization of the form of government in the political agenda may indicate a lack of deep consensus regarding the development of the political system. The significance of changes for institutional design within the evolution of the form of state government, which depends on the level of satisfaction of the requirements and needs of key political players, is analyzed. The significance of the political experience of Ukraine, which during the last decades has shown that political expediency is a more significant principle than considerations of preserving constitutional stability, is revealed. It was found that the existence of the current form of government in Ukraine is the result of the evolution of certain institutions, first of all, the institution of the presidency. In the context of the experience of the countries of Central and Eastern Europe, the assessment of the crisis phenomena of 2008 and 2010 becomes important, in particular the pressure of the demands of socio-economic balancing, which caused the “internal national reading” of the functioning of the form of government. It is revealed that the use of the existing potential of the form of government to ensure advantages in political competition led to the authoritarianization of the institution of the prime minister in modern Hungary. It has been proven that the international community’s fixation on the deterioration of the state of human rights protection has become a clear evidence of the influence of the form of government on inter-institutional interactions, in particular, in increasing the pressure of public authorities on civil society. It was established that the contradictions between high standards and the demands of the consumer society caused the support of right-wing conservative populist political forces. It was found that the situation in modern Slovakia shows that the parliamentary republic as a form of government also ensured the transition to democracy and the observance of democratic procedures. It was established that the trends of “non-normative” use of the power potential of the form of state government may indicate the search for a national model of balance between branches of government and key officials. It was concluded that a high level of self-regulation in the political system corresponds to a high level of civil political activity, responsibility and consensus of political elites, professionalism of the political class as a whole.

Keywords: *form of government, parliamentary republic, parliamentarism, presidentialism, consensus, transformation, political pluralism, viable democracy.*

Постановка проблеми.

Сучасна форма правління є важливим аспектом дискусій у міждисциплінарному науковому вимірі. Значення форми державного правління не вичерпуються описом балансу повноважень між центрами влади та способами комплектування вирішальних біфуркаційних процесів взаємодій між компонентами державно-владного механізму. Для політичних наук сучасності форма державного правління – це, перш за все, сформований в межах конституційного права структурний базис реалізації владних повноважень за умови представництва основних соціально-економічних груп суспільства.

Також форма державного правління є перспективним засобом для утримання процесів політичного управління в рамках співвідношення всенародного волевиявлення та вузьких корпоративних інтересів. В умовах

глобалізації форма правління перетворюється на об’єкт впливу не лише внутрішніх, але й потужних зовнішніх гравців.

Зокрема, уніфікація форм правління сучасного ЄС свідчить про те, що держави із спільними цінностями та економічним базисом легше взаємодіють, якщо система формування еліт і лідерства є достатньо прозорою та відповідає критеріям вільного вибору та відстоювання прав людини.

Натомість багато країн, які рухаються до демократії в різних регіонах світу, мають сильні президенціалістські форми правління, що вказує на прагнення частини еліт цих держав будь-що утримати владу на тривалий період. Для сучасної України політико-інституційне значення форми правління полягає у збереженні достатньо потужних центрів прийняття рішень на національному рівні, які здатні відстоювати державність і незалежність в умовах

зовнішньої агресії. Водночас вектор європейської інтеграції спонукає до формування національної версії ліберальної демократії на засадах толерантності та мультикультуралізму. У цих умовах нагальним є з'ясування важелів та чинників, які визначають свідоме та раціональне й стратегічне бачення національної форми державного управління на основі європейського та світового досвіду. Цей аспект є надважливим у повоєнний період, коли інституційний дизайн політичної системи має дати поштовх для розвитку економіки та забезпечення високих соціальних стандартів.

Аналіз публікацій.

Модернізаційний та інноваційний потенціал форми правління активно досліджують сучасні вітчизняні вчені. Зокрема, С.Бостан надає увагу проблемам історії, теорії та практики форми правління сучасної держави [Бостан 2005], В.Котюк викладає фундаментальні основи загальної теорії держави і права [Котюк 2005], Ю.Сурганова виявляє сутність та особливості різновидів республіканської форми державного правління крізь призму державного режиму [Сурганова 2010], І.Терлюк вивчає динамічну специфіку форми правління в ідеології та практиці українського національного державотворення козацької доби [Терлюк 2020]. Поряд з цим потребує уваги питання зумовленості функціонування формою правління між інституційної взаємодії в умовах політичних криз та викликів національній державності.

Метою статті є встановлення особливостей форми державного правління як чинника формування демократичної інституційного дизайну. Завданням статті є виявлення параметрів спроможності форми державного правління регулювати інституційну динаміку демократичної політичної системи.

Основний зміст.

Форма правління виступає чинником інституалізації відносин між уповноваженими центрами влади. Вона надає основні нормативні варіанти дій в межах міжінституційних взаємодій. Т.Павлушенко на практиці демократичних країн показує, що більше розвинений у країні парламентаризм, то більше захищена демократія і менші ризики розвернення в

бік авторитаризму. Більшість пострадянських країн лишилися з сильними повноваженнями президентів і слабкими парламентами – Білорусь, Казахстан, Вірменія, Азербайджан. Це призвело до появи в цих країнах авторитаризму та залежності від Росії [Павлушенко 2023].

Політичний вектор розвитку форми державного правління залежить від задоволеності політичних акторів чинною конфігурацією правил гри. Т.Павлушенко доречно висноує, що парламентаризм призводить до коаліційності уряду, де кілька партій мають об'єднатися, щоб сформуванати більшість. Це вимагає переговорів і компромісів, і водночас заохочує центральний уряд враховувати регіональні інтереси, співпрацювати з місцевим самоврядуванням для збереження підтримки партнерів по коаліції [Павлушенко 2023].

Модернізація форми правління в політичному порядку денному може свідчити про відсутність глибокого консенсусу щодо розвитку політичної системи. Т.Павлушенко загалом вірно наголошує, що зараз в Україні діє парламентарсько-президентська форма правління, тому слід чітко розмежувати ці повноваження в законодавстві, сформулювати чіткий механізм регулювання процесу, щоб при переході на парламентарську республіку між гілками влади подібного не відбувалося [Павлушенко 2023].

Форма правління в умовах розвиненої демократії виступає засобом стримування амбіцій та необґрунтованих політичних пропозицій. В умовах трансформаційної демократії форма правління стає об'єктом змагань за отримання політичної переваги. Значущість змін для інституційного дизайну в межах еволюції форми державного правління залежить від рівня задоволеності вимог та потреб ключових політичних гравців. Б.Ганьба аналізує історичний досвід державного будівництва, який підтверджує, що ефективна взаємодія всіх гілок влади забезпечує належне, прогресивне функціонування не тільки державного апарату, а і механізму держави в цілому, що сприяє розбудові демократичної, соціально-правової держави [Ганьба 2011].

Парламентарська республіка європейського типу найбільше відповідає внутрішньому

консенсусу щодо цінностей прав людини, мультикультуралізму та ринкової економіки, орієнтованої на глобальні процеси. Б. Ганьба виокремлює неодноразові спроби адаптувати різні форми державного правління протягом розвитку України на терені власного державного будівництва. Однак жодна з них не дала відчутно ефективного результату, а навпаки, породжувала протистояння різних владних структур, потурання законності, гальмування будь-яких реформ спричинила недовіру народу до влади в цілому що в кінцевому рахунку вилитося у затяжну політичну, економічну, ідеологічну, та інші кризи в суспільстві [Ганьба 2011].

Політичний досвід України протягом останніх десятиліть засвідчив, що політична доцільність є більш значущим принципом, ніж міркування збереження конституційної стабільності. Б.Ганьба наголошує на необхідності підвищення правової і політичної свідомості та культури представників владно-державної еліти шляхом формування комплексної системи кадрової політики в державі, вдосконалення системи обов'язкового правової «просвіти» керівного складу державних та інших службовців всіх рівнів на основі високоефективних сучасних освітніх програм, пропорованих наукою [Ганьба 2011].

Розв'язання завдань стратегічного національного розвитку можуть бути закладені у формі державного правління як певний «пакт про ненапад» між ключовими політичними групами. Водночас існування чинної форми державного правління в Україні також є результатом еволюції певних інституцій, перш за все, інституту монокамерального парламентаризму. Аналізуючи дані про принципи формування представницької форми влади, можна побачити певні паралелі. Як відомо, Угорщина є однією з небагатьох країн ЄС, яка має однопалатний парламент. Згідно з даними про конституційно встановлену форму правління в Угорщині, 176 членів обираються в одномандатних округах, 152 члени обираються за пропорційною системою представництва за партійними списками, а 58 членів виділяються за загальнонаціональним компенсаційним списком [Hungary: Government 2024].

Досвід країн Центральної та Східної Європи, зокрема Угорщини свідчить, що до певного етапу свого розвитку форма державного правління відповідала настановам європейської інтеграції та прогресу національної демократії. Водночас після кризових явищ 2008 та 2010 року тиск вимог соціально-економічного балансування спричинив «внутрішнє національне прочитання» оптимального функціонування форми правління. Особливо наочно це видно на прикладі специфіки функціонування угорського уряду. Довідкові дані стосовно Угорщини вказують, що уряд є найважливішим органом виконавчої влади та головним керівником державного управління. Це означає, що він виконує рішення, прийняті парламентом, як законодавчим органом, і має на меті реалізацію завдань, викладених у програмі Уряду. Уряд є загальним органом виконавчої влади, і його повноваження та повноваження включають усі питання, прямо не передані Основним Законом або іншим законодавством до повноважень та повноважень іншого органу. Уряд Угорщини складається з прем'єр-міністра та міністрів уряду. Прем'єр-міністр є головою Уряду. Прем'єр-міністр видає укази про призначення одного або двох міністрів на посади віце-прем'єр-міністрів [Hungary: Government 2024].

Використання чинного потенціалу форми правління для забезпечення переваг у політичній конкуренції призвело до авторитаризації інституту прем'єр-міністра в сучасній Угорщині. Згідно зі звітами Державного департаменту США за 2021 рік, значні проблеми з правами людини в Угорщині включали достовірні повідомлення про: дії, спрямовані на втручання або применшення незалежності судової системи; свавільне або незаконне втручання в приватне життя, включаючи ураження журналістів-розслідувачів, опозиційних політиків, бізнесменів та інших приватних осіб за допомогою високотехнологічного шпигунського програмного забезпечення; обмеження свободи вираження поглядів і засобів масової інформації, включаючи кримінальне покарання за поширення «спотвореної правди» або «розведення страхів» або наклеп і наклеп (хоча судові рішення обмежили вплив

останніх) [2021 Country Reports 2021].

Період перебування при владі Віктора Орбана та його політичної сили «Фідес» («Угорська громадянська спілка») засвідчив, що навіть переконливі результати при переході до демократії не гарантують від зворотного руху до авторитаризації. Фіксація міжнародною спільнотою погіршення стану захисту прав людини стало наочним свідченням впливу форми правління на між інституційні взаємодії, зокрема, в посиленні тиску публічної влади на громадянське суспільство. Звіти Державного департаменту США наводять дані про усунення останньої великої незалежної радіостанції з ефіру, а також обмеження медіа-контенту, пов'язаного з «зображенням і пропагандою гомосексуалізму» та наданням неповнолітнім медичних послуг, що підтверджують гендерну ознаку; підданість шукачів притулку ризику видворення; корупційне використання державної влади для надання привілеїв певним суб'єктам економіки; політичне залякування та правові обмеження щодо організацій громадянського суспільства, включаючи кримінальні та фінансові покарання за діяльність неурядових організацій, пов'язану з міграцією; а також погрози насильства з боку екстремістів проти ромів та лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, квір та інтерсексуалів [2021 Country Reports 2021].

Можливості реалізації електоральної переваги у міжвиборний період в Угорщині використовується в цілком легальний спосіб. Шляхом кадрових маніпуляцій забезпечується одностайність рішень, незважаючи на про-демократичну конфігурацію парламентської республіки в Угорщині.

Парламентська республіка в сучасній Польщі також свого часу продемонструвала найбільші успіхи як інституційний фундамент європейської демократії. Проте протиріччя між високими стандартами та вимогами суспільства споживання й реаліями суспільства трансформацій, спричинили підтримку польським електоратом правоконсервативних популістських політичних сил. Висновки міжнародних спостерігачів наголошують, що демократичні інституції Польщі пустили коріння на початку її переходу від комуністичного

правління в 1989 році. Швидке економічне зростання та інші суспільні зміни принесли користь деяким верствам населення більше, ніж іншим, сприяючи глибокому розколу між ліберальними, проєвропейськими партіями та тими, хто претендує захищати національні інтереси та «традиційні» польські католицькі цінності [Freedomhouse. Poland 2022].

Також з даних міжнародних правозахисних організацій відомо, що з моменту приходу до влади наприкінці 2015 року коаліція на чолі з популістською, соціально-консервативною партією «Право і справедливість» (PiS) вжила численні заходи, які посилили політичний вплив на державні інституції та завдали шкоди демократичному розвитку Польщі. В останні роки спостерігається посилення націоналістичної та дискримінаційної риторики [Freedomhouse. Poland 2022].

Тривале домінування в Польщі партії «Права і справедливість» (2015-2020pp.) забезпечило стабілізацію міжінституційних політичних взаємин на десятилітній період. Водночас цей принцип та практика суперечать орієнтирам внутрішньоелітного та широкого політичного консенсусу притаманним країнам «Старої Європи».

Специфіка сучасної польської парламентської республіки як форми правління, на відміну від загальноєвропейських практик, полягає в тому, що президент Польщі обирається прямим голосуванням на два п'ятирічні терміни. Призначення президентом прем'єр-міністра має підтвердити Сейм, нижня палата парламенту. Хоча прем'єр-міністр має більшу частину виконавчої влади, президент також має певний вплив, зокрема на питання оборони та зовнішньої політики [Freedomhouse. Poland 2022].

При цьому слід враховувати той факт, що Анджей Дуда, кандидат від національно-консервативної партії PiS, був переобраний у липні 2020 року у другому турі президентських виборів у Польщі, набравши 51 відсоток голосів. Явка виборців склала 68,1 відсотка, що стало другим показником з 1989 року [Freedomhouse. Poland 2022].

Ситуація в сучасній Словаччині також свідчить, що парламентська республіка як

форма правління також забезпечила перехід до демократії і дотримання демократичних процедур. Водночас вона показує можливості для волонтаристських зловживань владою з боку конкретних політичних сил та лідерів. Згідно із звітами міжнародних НУО, незважаючи на пов'язані з COVID-19 обмеження на масові зібрання, протягом року відбулася низка антиурядових демонстрацій і демонстрацій проти локдауну. Кілька таких протестів переросли в насильство і були силою розігнані поліцією [Freedomhouse. Slovakia 2022].

Отже, за незмінності нормативних підвалин парламентської республіки, стан демократії в країнах Центральної та Східної Європи в період з 2010 до 2022 рр. погіршився. З іншого боку, тенденції «ненормативного» використання владного потенціалу форми державного правління можуть свідчити й про пошук національної моделі балансу між гілками влади та ключовими посадовими особами.

Парадоксальним чином парламентська демократія, заснована на пропорційній виборчій системі, була покликана забезпечити якнайширше представництво ліберальних політичних сил. Водночас кризові події пандемії COVID-19 та російсько-української війни спричинили значну поляризацію суспільств Угорщини, Польщі та Словаччини. Це також мало вираз у зростанні кількості інституалізованих зловживань владою. Згідно з даними «Фрідом Хаус» («Дім свободи»), протягом 2020 року десятки державних службовців були звинувачені в корупції, хабарництві та зловживанні владою, включно з головою Національного банку Словаччини (NBS), колишнім міністром фінансів Петером Кажиміром. У вересні колишній спеціальний прокурор Душан Ковачік був засуджений до 14 років ув'язнення за отримання хабарів і змову з організованими злочинними групами під час перебування на посаді [Freedomhouse. Slovakia 2022].

Таким чином, форма правління стала чинником «консервації» гострого змагання та протистояння в рамках право-лівої дихотомії в умовах демократичних трансформацій. Звідси «глибинна саморегульована демократія», притаманна англосаксонським країнам

та країнам «Старої Європи» постала перед викликами авторитаризації. Зокрема, як свідчить досвід Словаччини, після загальних виборів, що відбулися в лютому 2020 року, було сформовано новий чотирипартійний коаліційний уряд на чолі з прем'єр-міністром Ігорем Матовичем від партії «Простих людей і незалежних особистостей» (OL'aNO). У березні 2021 року Матович був змушений піти у відставку після того, як його партнери по коаліції виявили, що він уклав таємну угоду про закупівлю російської вакцини «Супутник V» проти COVID-19, яка не була схвалена для використання в ЄС. Після того, як Матович пішов у відставку, президент призначив тодішнього міністра фінансів Едуарда Хегера з OL'aNO прем'єр-міністром, поклавши край місячній політичній кризі та дозволивши чотирипартійній коаліції продовжувати керувати [Freedomhouse. Slovakia 2022].

Досвід міжінституційної взаємодії в умовах тиску на форму державного правління демонструє для України необхідність дотримання принципів «правил гри» для усіх політичних сил. Авторитаризація політичної системи є лише тимчасовою відповіддю на кризові питання. На довгострокову перспективу необхідно орієнтуватися на відкритий діалог та узгодження позиції попри значний конфліктний потенціал відносин між учасниками політичного змагання.

Висновки.

Таким чином, сучасна форма державного правління є багатоаспектним утворенням, яке характеризується відкритістю до інституційних інновацій. Попри конституційне закріплення республіканського або монархічного принципу верховного урядування, на практиці демократичні політичні системи тяжіють до формування балансу між основними політичними акторами.

В рамках функціонування парламенту коаліційні уряди виступають заміном голови держави майже в усіх аспектах політичного управління. Роль монархів та президентів у парламентських республіках та конституційних монархіях країн ЄС зовнішньо зводиться до антикризового арбітражного регулювання на макрорівні. Через порівняну рідкість

випадків подібного регулювання або втручання в багатьох джерелах з'являються твердження про неспроможність президентської та монархічної інституційної ланки впливати на політичну ситуацію.

Натомість в розвинених демократіях сформована ситуація високого рівня саморегулювання, яка не потребує надзвичайного втручання. Однак для країн Центральної та східної Європи, як це видно на прикладі Угорщини, Польщі, Словаччини починаючи з 2010-х років, парламентарна форма правління стала основою для укріплення квазіавторитарного прем'єрського лідерства.

Це вказує на глибинну інституційну неспроможність цих країн в контексті формування сталого інституційного дизайну. Для

сучасної України цей досвід є корисним в тому плані, що високий рівень саморегуляції в політичній системі відповідає стану високого рівня громадянської політичної активності, відповідальності та консенсусу політичних еліт, професійності політичного класу в цілому. Відповідно векторами еволюції вітчизняної форми правління як чинника інституційного дизайну має стати парламентаризація системи за рахунок двохпалатного парламенту, розбудова спроможної партійної системи, дихотомійного типу, формування механізмів підзвітності президентської інституційної ланки на позасудовій основі та на основі етику моральних критеріїв та репутаційних вигод. Зазначення аспекти мають стати основою для наших подальших наукових розробок.

Бібліографічні посилання

- 2021 Country Reports on Human Rights Practices: Hungary. (2021). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/hungary/> (дата звернення 10.06.2024)
- Freedom in the World 2022 Poland. (2022). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://freedomhouse.org/country/poland/freedom-world/2022> (дата звернення 10.06.2024)
- Freedom in the World 2022 Slovakia. (2022). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://freedomhouse.org/country/slovakia/freedom-world/2022> (дата звернення 8.06.2024)
- Hungary: Government. (2024). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://globaleledge.msu.edu/countries/hungary/government> (дата звернення 11.06.2024)
- Political system and state bodies. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.researchinslovakia.saia.sk/en/main/welcome/about-slovakia/political-system-and-state-bodies> (дата звернення 14.06.2024)
- The Government. (2024). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://2015-2019.kormany.hu/en/doc/the-hungarian-state/the-government-and-commissioners/the-government> (дата звернення 11.06.2024)
- Бостан, С.К. (2005). *Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики*. Запоріжжя: Юрид. ін-т.
- Ганьба, Б.П. (2011). *Проблеми і перспективи вдосконалення форми державного правління сучасної України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2011/04.pdf (дата звернення 10.06.2024)
- Котюк, В.О. (2005). *Загальна теорія держави і права: навч. посіб. К.: Атіка*.
- Павлушенко, Т. (2023). «Коли людина концентрує в руках всю владу, перетворюється на диктатора». Яка форма правління для України наразі була б найефективнішою? Розповідає аналітикиня Центру спільних дій Оксана Заболотна. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/jcazuv> (дата звернення 10.06.2024)
- Сурганова, Ю. (2010). Республіканська форма державного правління: сутність та особливості її різновидів крізь призму державного режиму. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*, 3, 39-45.
- Терлюк, І. (2020). *Форма правління в ідеології та практиці українського національного державотворення козацької доби*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/sep/22112/5.pdf> (дата звернення 10.06.2024)

References

- 2021 Country Reports on Human Rights Practices: Hungary. (2021). Retrieved June 10, 2024 from <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/hungary/>
- Freedom in the World 2022 Poland. (2022). Retrieved June 10, 2024 from <https://freedomhouse.org/country/poland/freedom-world/2022>
- Freedom in the World 2022 Slovakia. (2022). Retrieved June 8, 2024 from <https://freedomhouse.org/country/slovakia/freedom-world/2022>
- Hungary: Government. (2024). Retrieved June 11, 2024 from <https://globaleledge.msu.edu/countries/hungary/government>
- Political system and state bodies. Retrieved June 14, 2024 from <https://www.researchinslovakia.saia.sk/en/main/welcome/about-slovakia/political-system-and-state-bodies>
- The Government. (2024). Retrieved June 11, 2024 from <https://2015-2019.kormany.hu/en/doc/the-hungarian-state/the-government-and-commissioners/the-government>
- Bostan, S.K. (2005). *Forma pravlinnia suchasnoi derzhavy: problemy istorii, teorii, praktyky* [The form of government of the modern state: problems of history, theory, and practice]. Zaporizhzhia: Yuryd. in-t.
- Hanba, B.P. (2011). *Problemy i perspektyvy vdoskonalennia formy derzhavnoho pravlinnia suchasnoi Ukrainy* [Problems and prospects of improving the form of state government in modern Ukraine]. Rezhym dostupu: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2011/04.pdf (data zvernennia 10.06.2024)
- Kotiuk, B.O. (2005). *Zahalna teoriia derzhavy i prava* [General theory of the state and law]: navch. posib. K.: Atika.
- Pavlushenko, T. (2023). «Koly liudyna kontsentruie v rukakh vsiu vladu, peretvoruietsia na dyktatora» [“When a person concentrates all power in his hands, he turns into a dictator”]. Yaka forma pravlinnia dlia Ukrainy narazi bula b naiefektyvnishoiu? Rozpovidaie analitykynia Tsentru spilnykh dii Oksana Zabolotna. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://surl.li/jcazuv> (data zvernennia 10.06.2024)
- Surhanova, Yu. (2010). Respublikanska forma derzhavnoho pravlinnia: sutnist ta osoblyvosti yii riznovydiv kriz pryzmu derzhavnoho rezhymu [The republican form of state government: the essence and features of its varieties through the prism of the state regime]. *Osvita rehionu: politolohiia, psykholohiia, komunikatsii*, 3, 39-45.
- Terliuk, I. (2020). *Forma pravlinnia v ideolohii ta praktytsi ukrainskoho natsionalnoho derzhavotvorennia kozatskoi doby* [The form of government in the ideology and practice of the Ukrainian national state formation of the Cossack era]. Rezhym dostupu: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/sep/22112/5.pdf> (data zvernennia 10.06.2024)